

А. А. БУРЯЧОК
ПРО ПРИЙМЕННИК «ПО»

У піднесенні культури мови преси важливе значення має боротьба з мовними штампами, що роблять нашу мову набридливо одноманітною, безбарвною, канцелярською. Штамп виникає тоді, коли автор чи редактор безпорадний замінити синонімом часто повторюваний зворот, вираз. Особливо поширені штампи в прийменникових конструкціях. Візьміть першу-ліпшу газету чи інше друковане видання або прислухайтеся до мови радіо, телебачення тощо, і ви обов'язково помітите безліч словосполучень, утворених за допомогою прийменника **по**. Ось низка найтипівіших із них: *роботи (робота) по.., заходи по.., комітет по.., комісія по.., відділ по.., управління по.., рада по.., майстерня по.., заняття по.., змагання по.., фахівець (спеціаліст) по.., майстер спорту по.., чемпіон по.., викладач по.., гурток по вивченню.., іспит по.., дебати по.., завдання по.., кампанія по.., директиви по.., лікар по.., заступник директора по.., і под.*

Тим часом ці конструкції можна було б урізноманітнити, уживши прийменники з **(із, зі), щодо, у справі, над** та ін. чи безприйменникову форму родового відмінка відповідного іменника. Наприклад, часто вживаний у пресі штамп *роботи по..* без шкоди для змісту речення можна зовсім опускати або замінювати конструкцією з іншим прийменником, змінюючи при цьому й будову речення. Отже, треба писати: «розпочато дослідження (а не — роботи по дослідженню) пам'ятника архітектури»; «12 років тривала реставрація (а не — роботи по реставрації) фресок і мозаїки Софії»; «робота спрямована на піднесення (а не — робота по піднесенню) політичної та виробничої активності трудящих»; «книжка допоможе в роботі над підвищенням (а не — по підвищенню) культури зернового господарства».

Після слів *заходи, рекомендації, настанови, завдання, допомога, семінар* і под. краще вживати прийменник **щодо**, ніж **по**, напр.: «розроблені рекомендації щодо поліпшення (а не — по поліпшенню) навчального процесу»; «дано конкретні настанови щодо (з) цього питання (а не — по цьому питанню)»; «завдання щодо місячного (а не — по місячному) виробітку»; «салон-виставка надає технічну допомогу щодо (в справі) впровадження (а не — по впровадженню) алмазної обробки».

Коли йдеться про слова *комітет, відділ, управління, рада, гурток, майстерня* і т. ін., то після них добре вживати форму родового відмінка відповідного іменника або прийменникове словосполучення у *справах*, напр.: «Комітет преси (у справах преси)», а не — по пресі; «райвідділ соціального забезпечення» (а не — по соціальному забезпеченню); «оптово-роздрібне об'єднання торгівлі (а не — по торгівлі) взуттям»; «рада координації (а не — по координації) наукових досліджень»; «майстерня лагодження (а не — по лагодженню) взуття»; «ательє пошиття (а не — по пошиву) одягу»; «гурток іноземної мови (або вивчення [а не — по вивченню іноземної мови])»; «гурток (для) вивчення історії КНРС».

Слова ж *змагання, заняття, залік, іспит, директиви, фахівець (спеціаліст), нарада, майстер, чемпіон* і под. переважно вимагають керування з прийменником з **(із, зі)**, рідше — без прийменника: «змагання з легкої атлетики (баскетбола і т. ін.)»; «заняття з цивільної оборони (політосвіти і т. ін.)»; «залік із практики», «іспит із спецкурсу (із фізики і т. ін.)»; «директиви з п'ятирічного плану»; «фахівець з економіки (зарубіжної літератури та ін.)»; «нарада з цього питання»; «майстер глибинного буріння»; «майстер спорту з греблі (боксу і т. ін.)»; «чемпіон із футболу (стрибків угору)».

У ряді конструкцій замість **по** краще вживати прийменники **про, до, через, за**: «дебати про п'ятирічний план» (а не — по п'ятирічному плану); «видача довідок про грошові перекази» (а не — по грошових переказах); «зауваження й побажання до цієї книги (а не — по цій книзі) просимо надсилати»; «бути у відпустці через хворобу» (а не — по хворобі); «сьогодні +10 градусів за Цельсієм» (а не по Цельсію); «ціну купленого товару можна перевірити за прейскурантом» (а не — по прейскуранту).

З цього, однак, зовсім не випливає, що прийменник **по** мало характерний для української мови. Він уживається головним чином у просторовому значенні: «розкидати книжки по

столу»; «ходити по крамницях»; при означенні предмета, на який спрямована дія: «ударити по м'ячу, по струнах» (хоч можна сказати: у м'яч, у струни); на означення мети: «ходити по воду, по гриби»; у сполученні з числівниками: «по одному, по сім»; на означення розміру й кількості: «по яблуку, по ложці, по карбованцю»; у часовому значенні (поряд із **після**): «по обіді» (після обіду), «по (після) смерті батька»; для вираження стосунків спорідненості, близькості: «родич по чоловікові, товариш по зброї, по школі» (хоч краще: шкільний товариш) і т. ін.

Отже, вживаючи звороти з прийменником **по**, слід пам'ятати про найтипівіші випадки використання його в українській мові й не зловживати ним у тих конструкціях, де доречнішими були б перелічені прийменники та прийменникові сполуки. Це звільнить нашу мову від багатьох незграбних, набридливих канцелярських зворотів, які утруднюють сприймання думки й роблять мову одноманітною.